

O'SMIR YOSHIDAGI BOLALAR SHAXSINING ETNOPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA OILANING O'RNI

Babayeva Gulchehra Rustamovna

Buxoro Psixologiya va xorijiy tillar instituti

Psixologiya (faoliyat turlari) yo'nalishi magistranti

ANNOTATSIYA

O'smir yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda oilaning o'rni juda muhimdir. Oilaning ta'siri bilan bolalar o'zlarining milliy va madaniy xususiyatlarini o'rganib, o'zlarini o'z millati va tarixi bilan bog'lay oladilar. Oilaning o'rni bolaning milliy va madaniy tarixi, adabiyoti, san'ati va falsafiyati bilan bog'liqdir. Ular o'z milliy va madaniy tillarini va ma'naviyatini bolalariga o'rgatish orqali ularni o'zining etnopsixologik xususiyatlariga erishishga yordam beradilar.

Bular hammasi bilan, oilalar o'smir yoshidagi bolalar shaxsining qisqicha davrini tushunish, uning shaxsiylik xususiyatlarini ehtiyotkorona tahlil qilish va uning milliy va madaniy kimligini qadrlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa bolalarning o'zlarini o'ziga xos rivojlanishlariga va oila a'zolarining o'lchamlarini tushunishiga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Shaxsiylik xususiyatalari, murakkab , etnopsixologik, bolalar psixologiyasi, adabiy qadriyatlar;

KIRISH

O'smir yoshidagi bolalar oilasining ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi va oilaviy munosabatlar tizimi, ularning jamiyatga integratsiyasida muhim bo'lib, bu asosda bolalar o'z oilalari va jamoasi bilan o'rtasidagi o'zaro munosabatlarini shakllantiradi. Oilaning o'rni, bolalarga o'zlarini qadrlash, o'zlarini ifodalash va o'z o'rnlarini topishda yordam berishda katta o'rin tutadi.

Yana bir muhim nuqta, o'smir yoshdagi bolalar shaxsiyatini rivojlantirishda oilaning badiiy va sport faoliyati bilan shug'ullanishiga e'tibor qaratishdir. Badiiyat va sport, bolalar uchun qiziqish, sodiqlik va jismoniy rivojlanishni ta'minlashda katta ahamiyatga ega bo'lib, ularning shaxsiyati va jismoniy holati uchun muhimdir.

Jumladan, o'smir yoshidagi bolalar shaxsiyatini shakllantirishda oilaning o'rnini belgilash, ularni etnik, ma'naviy, diniy, va badiiy jihatdan boyitish orqali o'z jamiyati bilan hamkorlikni mustahkam qilishga yordam beradi. Bu, sodiqlik, muhabbat, va bilimdonlik asosida o'z jamiyati va davlati bilan o'zaro hamkorlikni rivojlantirishning eng muhim asoslari orasida kiradi.

ASOSIY QISM

O'smirlik - bolalikdan kattalikka o'tish davri bo'lib, fiziologik va psixologik jihatdan o'ziga xos xususiyatlar bilan xarakterlanadi. Bu bosqichda bolalarning jismoniy va psixik taraqqiyoti juda tezlashadi, hayotdagi turli narsalarga qiziqishi, yangilikka intilish ortadi, xarakteri shakllanadi, ma'naviy dunyosi boyiydi, ziddiyatlar avj oladi. O'smirlik balog'atga yetish bosqichi bo'lib, yangi hislar, sezgilar va jinsiy hayotga taaluqli chigal vaziyatlarning paydo bolishi bilan ham xarakterlanadi. O'smirlar o'zlarini kattalardek tutishga harakat qiladilar. Ular o'zlarining layoqat, qobiliyat va imkoniyatlarini ma'lum darajada o'rtoqlari va o'qiyuvchilariga qiziqishga intiladilar. O'smirlik davri “o'tish davri”, „krizis davr”, „qiyin davr” kabi nomlarni olgan psixologik ko'rinishlar bilan xarakterlanadi. O'smirlik davrida ko'pincha so'zga kirmaslik, o'jarlik, tajanglik, o'z kamchiliklarini tan olmaslik, urushqoqlik kabi salbiy hususiyatlar xosdir. O'smirlik yoshida psixologik jihatdan eng muhim hislat - voyaga yetish yoki kattalik hissining paydo bo'lishi alohida ahamiyat kasb etadi. O'smirlik yoshiga hos bo'lgan psixologik hususiyatlarini o'rgana turib, o'smirlar shaxsining shakllanib, rivojlanib, kamolotga erishish yo'llarini va unga ta'sir etadigan biologik va ijtimoiy omillarning bevosita ta'sirini tushunish mumkin. O'smirlik davrida ichki erkinlikning o'sishida, o'z- o'zini anglash layoqatlarida, mustaqil xatti- harakatlarida katta sifat o'zgarishlari yuz beradi.

Shuningdek ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar ko'proq xissiy-emotsional xarakterga egaligi bilan boshqa nizolardan ajralib turadi va uning asosida yosh bilan bog'liq farqlar turadi. Ya'ni kattalar o'zlaridan ancha yosh va kuchsizroq bo'lganlar bilan nizoga borishga moyil bo'lishadi. Agar bu holat tez tez takrorlan mana shu kuchsizlik va ojizlik keyinchalik bemehrlikka aylanib ketish ehtimoli yuqori hisoblanadi. Bu holat esa ota-onaga nisbatan qahr va shavqatsizlik tuyg'usining shakllanishiga olib keladi.

O'smir yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda oilaning o'rni muhim bo'lib, bu mavzu o'zbek ta'lim tizimida etnopsixologiya sohasidagi tadqiqotlarni oshirish, oila psixologiyasi va bolalar tarbiyasi bo'yicha tajriba yig'ishda katta ahamiyatga ega. Bu mavzuni yozish uchun quyidagi ahamiyatli nuqtalarga e'tibor bering:

✚ Oilaviy tarbiya usullari: O'smir Yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda, oila a'zolarining o'zaro munosabatlarining va bolani tarbiyalash usullari, o'qitish metodi va qo'llaniladigan o'yinlarning etnopsixologik boyliklarini tushuntirish muhimdir.

✚ Turmush tarzi va ma'naviyat: Oila turmush tarzi, qo'shilganlik holati, o'smirning o'z-o'zi va oilasi bilan do'stlashishi kabi turmush tarzi va ma'naviyatning o'zaro munosabatlariga e'tibor bermoq muhimdir. Bu, o'zbek oilasi kabi

jamiyatlarining o'ziga xos ma'naviy va adabiy qadriyatlarini o'rgatish orqali amalga oshirilishi mumkin.

✚ Ijtimoiy mohiyat va qo'shni tajribalar: O'smir Yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda, ijtimoiy mohiyat, jamiyatdagi o'rin-joy va qo'shnilar bilan o'rtasidagi munosabatlarga e'tibor bermoq zarurati mavjud. Qo'shilgan davlatlar orasida, ijtimoiy norma va qoidalar, o'zbek oilasining qadriyatlari va axloqiy qonunlar ko'rib chiqilishi, bolaga ta'lim berish jarayonida ajratilishi kerak.

✚ Xalqaro ta'lim texnologiyalari: O'smir yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda, xalqaro ta'lim texnologiyalari va o'quv usullari foydalanilishi muhimdir. O'zbek ta'lim tizimida, oila va bolalar tarbiyasi bo'yicha o'quv dasturlarining qanday shakllantirilishi va amalga oshirilishi, turli o'zgarishlarga mos keladigan shaklda tadbirlar olib borilishi kerak.

✚ O'smirning shaxsiy huquq va erkinliklari: Etnopsixologik xususiyatlar shakllantirilganda, o'smirning shaxsiy huquq va erkinliklari qanday muhokama qilinishi, uning fikrlariga hurmat qilinishi, o'zining o'zaro munosabatlarda ozod bo'lishi kabi muddatlarda e'tibor bermoq muhimdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytish muminki, yuqoridagi izlanishlanishlardan o'rganib chiqib o'smirlik yosh davrining naqadar muhim va dolzarb mavzu ekanligini hamda bu yosh davrining psixologik xususiyatlariga va o'zgarishlariga jamiyatning har bir a'zosi e'tibor bo'lmasligini aytib o'tish o'rinlidir.

O'smir tarbiyasiga oilada ota-ona va yaqinlari, ta'lim muassasalarida esa har bir pedagog ma'suldirlar. Oilada ota-onalar quyidagi tavsiyalarga e'tibor berishlarini hohlardik:

- o'smir yoshidagi farzandlariga ko'proq e'tiborli bo'lish
- bolaga imkon qadar vaqt ajratish
- bo'sh vaqtining to'g'ri taqsimlanganligini nazorat qilib borish
- qiziqishlariga ijobiy fikr bildirilib, do'stona muloqotning yo'lga qo'yilishi
- oila a'zolariga nisbatan to'g'ri muomala ma'daniyatining yo'lga qo'yilganligini nazorat qilib borish kabi tavsiyalarga e'tibor berishlarini ta'kidlagan bo'lar edik.

Ta'lim muassasalarida pedagoglar o'smirlarga ta'lim berishda quyidagilarga e'tibor berishlari muhim:

- o'smirning darsdagi faoliyati
- maktab jamoasiga munosabati
- tengdoshlar bilan hamfikrlilikning yo'lga qo'yilganligi
- o'quv jarayonidagi o'quvchilarning qiziqish va e'htiyojlariga e'tiborli bo'lishi

- mustaqil fikrlashlari uchun o'zlarini qiziqtirgan soha bo'yicha faoliyat olib borishlari uchun sharoit yaratilishiga e'tibor berilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Ushbu tavsiyalar o'smirlarda o'tish davrining qiyinchilaklarsiz o'tishini ta'minlaydi deb o'ylaymiz.

FOYDALABILGAN ADABIYOTLAR:

1. Z.T.Nishonova —Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiyal TOSHKENT-2018.
2. Qodirova, M. (2020). Bolalar idrokini rivojlantirishda mashg'ulotlarning o'rni. Архив Научных Публикаций JSPI.
3. Qodirova, M. (2020). Psixologiya fanlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni va ahamiyati. Архив Научных Публикаций JSPI.
4. Qodirova, M. (2020). РОЛЬ ЗАНЯТИЙ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ СПОСОБНОСТИ РАЗМЫШЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ. Архив Научных Публикаций JSPI.
5. Malikaxon Qodirova, ЧЕЛОВЕК И СТРЕСС , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: No 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education